

Rozdział 2
Wybrane aspekty relacji politycznych
między Unią Europejską a Chinami
(Paulina Kubiak, Martyna Kubiak, Mateusz Borkowski)

Paulina Kubiak, Martyna Kubiak, Mateusz Borkowski

Unia Europejska swoją współpracę z Chinami rozpoczęła jeszcze będąc Europejską Wspólnotą Gospodarczą, czyli w 1975 r. Jednakże w tamtym czasie nikt nie spodziewał się, jak wielkiego znaczenia nabiorą one w przyszłości ani w jakiego giganta przerodzą się Chiny. Relacje UE i Chin przechodziły różne fazy: fazę nawiązania stosunków dyplomatycznych i ich rozwoju w polityce UE w latach 1975–1989 (m.in. na poziomie gospodarczym przy marginalizacji kwestii politycznych); fazę kryzysu w latach 1989–1991 po wydarzeniach na placu Tiananmen (kiedy zawieszone zostały kolejno kontakty polityczne, gospodarcze i kulturalne); poprawę relacji w latach 1992–1995, zakończoną pierwszym w historii dokumentem poświęconym tymże relacjom, oraz fazę daleko idącej współpracy i zacieśniania relacji, która trwa po dziś dzień¹.

Pierwszym unijnym dokumentem był Komunikat Komisji Europejskiej z 1995 r.², w którym ukazano cztery szczególnie istotne z punktu widzenia UE obszary:

- zaangażowanie Chin w rozwiązywanie globalnych i regionalnych problemów bezpieczeństwa, takich jak proliferacja broni masowego rażenia czy handel bronią;
- współpraca z Pekinem w stawianiu czoła globalnym wyzwaniom, takim jak: ochrona środowiska i zasobów naturalnych, rozwój naukowy i technologiczny, wzrost demograficzny, łagodzenie problemu biedy, nielegalna imigracja, walka z chorobami, narkotykami i przestępczością;
- zajęcie przez ChRL należnego jej miejsca w światowym systemie gospodarczym, w szczególności wejście do Światowej Organizacji Handlu;

1 T. Kamiński, *Sypiając ze smokiem. Polityka Unii Europejskiej wobec Chin*, Łódź 2015, s. 24.

2 European Commission, *A Long Term Policy for China-Europe Relations*, Brussels, July 1995, COM(1995) 279 final.

- wzmocnienie konkurencyjności podmiotów europejskich na rynku chińskim³.

UE stawiała sobie za cel tzw. konstruktywne zaangażowanie Chin w rozwiązywanie problemów globalnych, wpłynięcie na sytuację wewnętrzną w kraju związaną z przestrzeganiem praw człowieka oraz wsparcie sprawnego przekazania Chińskiej Republice Ludowej rządów w Hong Kongu i Makau, zgodnie z przyjętymi zasadami⁴.

W publikowanych w kolejnych latach przez Komisję Europejską dokumentach dotyczących Chin⁵ cele polityki unijnej nabierały charakteru bardziej strategicznego. Malowało znaczenie pomocy rozwojowej, bardziej eksponowano problemy związane z sektorem energetycznym czy środowiskowym. Instytucjonalizowano również relacje polityczne, które dziś są na znacznie wyższym poziomie niż w 1995 r.

W najnowszym dokumencie strategicznym Komisji dotyczącym relacji z ChRL z roku 2016 polityka „konstruktywnego zaangażowania” jest kontynuowana, ale nacisk położono wyraźnie na „zasadę wzajemności”, równych szans i uczciwej konkurencji we wszystkich dziedzinach współpracy. Unia oczekuje od Chin, że te wezmą większą odpowiedzialność za problemy światowe, takie jak m.in. zapobieganie zmianom klimatycznym, a także będą w większym stopniu szanowały zasady prawa międzynarodowego oraz uniwersalne normy praw człowieka⁶.

W niniejszym rozdziale przybliżone zostaną właśnie te dwa problemy w relacjach dwustronnych: kwestie polityki energetycznej i ochrony środowiska oraz zagadnienie przestrzegania praw człowieka w Chinach. Autorzy stawiają sobie za cel opisanie wybranych obszarów z uwzględnieniem punktu widzenia zarówno Chin, jak i UE. Ważne jest wskazanie różnic, które mogą utrudnić współpracę, a których zrozumienie zdaje się kluczowe.

3 T. Kamiński, *op. cit.*, s. 37.

4 European Commission, *Towards a New Asia Strategy*, 13.07.1994, COM (94) 314 Final, Brussels.

5 European Commission, *Building a Comprehensive Partnership with China*, 25.03.1998, COM (1998) 181, Brussels; European Commission, *EU Strategy towards China: Implementation of the 1998 Communication and Future Steps for a more Effective EU Policy*, 15.05.2001, COM (2001) 265 Final, Brussels; European Commission, *A maturing partnership: shared interests and challenges in EU-China relations*, 10.09.2003, COM (2003) 533 Final, Brussels; European Commission, *EU-China: Closer partners, growing responsibilities*, 24.10.2006, COM (2006) 631 Final, Brussels.

6 European Commission, *Joint Communication to the European Parliament and the Council. Elements for a New EU Strategy on China*, Brussels 2016.

2.1. Problem energetyki chińskiej i ochrony środowiska

Chiny są najbardziej zaludnionym krajem z szybko rozwijającą się gospodarką. W przeciągu 30 lat z samowystarczalnego państwa zmieniły się w największego konsumenta energii na świecie oraz stały się jednym z ważnych graczy, jeżeli chodzi o politykę energetyczną⁷. Zapowiadało to dynamiczny rozwój, ale z drugiej strony pojawiła się presja – konieczność zapewnienia dostatecznej ilości energii.

W ciągu ostatnich kilku lat Chiny szybko uplasowały się na najwyższych pozycjach w globalnym zapotrzebowaniu na energię. Stały się największym światowym konsumentem w 2011 r. i były drugim co do wielkości na świecie producentem ropy naftowej, zaraz po Stanach Zjednoczonych. Były eksporterem ropy naftowej do wczesnych lat 90. i stały się drugim największym światowym importerem ropy i produktów ropopochodnych w 2009 r. Na przestrzeni lat 1993–2002 krajowy popyt na ropę w Chinach niewiarygodnie wzrósł. W 1995 r. importowały one raptem 1%, a w roku 2004 było to już ponad 40% (wyprzedziły tym Japonię), natomiast rok później Chiny były już tak zależne od importu tego surowca, że zostały zmuszone do zacieśnienia współpracy z krajami Bliskiego Wschodu i z państwami afrykańskimi⁸.

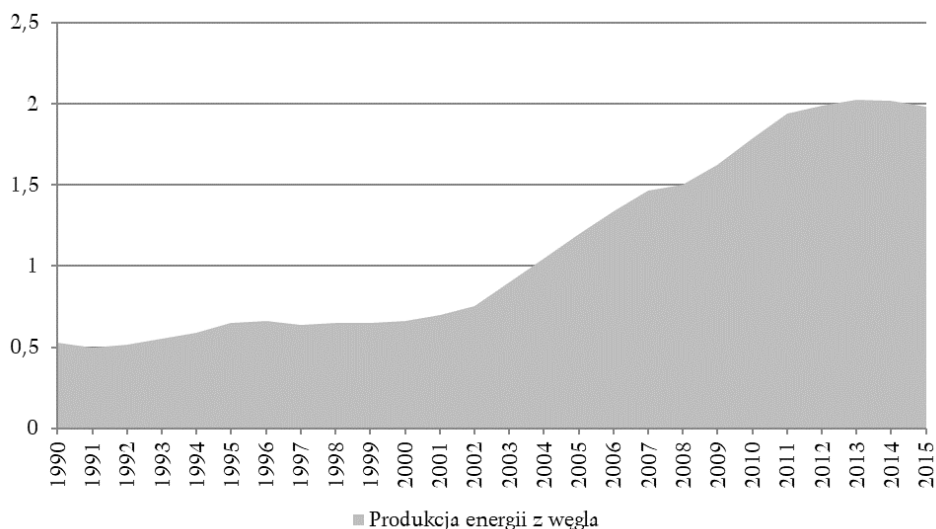
Pozyskiwanie energii w Chinach w głównej mierze oparte jest na węglu. Na początku XXI w. surowiec ten dostarczał około $\frac{2}{3}$ energii, jaką Chiny wykorzystywały⁹. Posiadały one w końcu jedne z największych złóż węgla na świecie, więc głównie z tego źródła pozyskiwały energię¹⁰. Na wykresie 2 widać znaczący skok produkcji energii z węgla między rokiem 1990 i 2015.

7 T. Kamiński, *Polityka Unii Europejskiej wobec Chin w latach 1995–2008*, Łódź 2009, s. 262.

8 U.S. Energy Information Administration, *China. International Energy Data and Analysis*, 14.05.2015.

9 National Development and Reform Commission [Państwowa Komisja Reform i Rozwoju], *China's Medium and Long Term Energy Conservation Plan*, NDRC, Beijing 2004; A. Sagawa, K. Koizumi, *Trends of Exports and Imports of Coal by China and its Influence on Asian Markets*, Institute of Energy Economics Japan, Tokyo 2008; *China to face coal over supply between 2011 and 2012 – industry expert*, „Interfax China EnergyWeekly” July 8–14, 2010.

10 M. Shealy, J.P. Dorian, *Growing Chinese Energy Demand. Is the World in Denial?*, Center for Strategic and International Studies, Washington 2007.

Wykres 2. Produkcja energii z węgla (w mln kiloton oleju ekwiwalentnego, ktoe)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IAE (www.iae.org).

Drugim największym źródłem była ropa naftowa, która odpowiada za blisko 20% całkowitego zużycia energii w kraju. Chociaż Chiny dążą do dywersyfikacji zaopatrzenia w energię, pozostałe źródła energii mają stosunkowo niewielkie udziały: hydroenergetyka – 8%, gaz ziemny – 5%, energia jądrowa – 1% i inne źródła odnawialne – ponad 1%. Rząd Chin zamierza ograniczyć zużycie węgla do 62% całkowitego zużycia energii pierwotnej do roku 2020 w celu zmniejszenia zanieczyszczenia powietrza. W perspektywie długoterminowej całkowite zużycie węgla ma co prawda wzrosnąć, jednak jego udział w ogólnym zużyciu energii ma się zmniejszać¹¹.

Ważnym elementem tej zmiany będzie próba przejścia do bardziej energooszczędnej gospodarki, która w mniejszym stopniu będzie opierała się na węglu i innych paliwach kopalnych. Również w dokumentach mowa jest o kierowaniu się ku „zielonej”, ale też bezwęglowej gospodarce. Ogromny nacisk równocześnie kładzie się na pozyskiwanie energii słonecznej, wiatrowej oraz atomowej przy dalszym rozbudowywaniu hydroelektrowni.

¹¹ U.S. Energy Information Administration, *China. International Energy Data and Analysis*, 14.05.2015.

Z każdym rodzajem energii wiąże się odmienne wyzwania, a pogodzenie niezwykle ambitnych celów dalszego rozwoju gospodarczego i urbanizacji z chęcią powstrzymania niebezpiecznych zanieczyszczeń środowiska naturalnego, powietrza i wody jest bardzo trudne¹². Przede wszystkim gwałtowny wzrost gospodarczy, uprzemysłowienie i urbanizacja w naturalny sposób wywierają duży wpływ na środowisko, a tym samym szkody dla zdrowia i zasobów naturalnych.

Władze chińskie, świadome pogarszania się stanu środowiska, promują bardziej zrównoważone wzorce rozwoju. Ich działania obejmują planowanie krajowego rozwoju gospodarczego i społecznego z uwzględnieniem kwestii środowiskowych, wprowadzanie prawodawstwa w zakresie ochrony środowiska zgodnego ze współczesnymi standardami światowymi, wzmocnienie instytucji zarządzających zasobami środowiska naturalnego. Niemniej jednak zanieczyszczenie powietrza w niektórych miastach w Chinach osiąga poziomy najwyższe na świecie, intensywność energetyczna jest o około 20% wyższa niż średnia OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju), a 1/3 ścieków wodnych jest poważnie zanieczyszczona. Do tego dodać należy jeszcze wyzwania związane z gospodarowaniem odpadami, pustynnieniem niektórych regionów oraz ochroną różnorodności biologicznej¹³.

Ponadto w wyniku wysokiego zużycia węgla Chiny są również wiodącym na świecie emitentem CO₂ związanym z energią – w 2012 r. uwolnionych zostało ponad 10 000 mln ton dwutlenku węgla. Chiny zamierzają zredukować całkowite emisje CO₂ o co najmniej 40% do roku 2020 (plan na lata 2005–2020). Obecny plan zmian klimatu, który został opublikowany pod koniec 2014 r., wzmocnił zobowiązanie Chin do zmniejszenia emisji dwutlenku węgla, głównie w sektorach energochłonnych i w budownictwie, do roku 2020¹⁴. Na wykresie 3 przedstawiono roczną emisję dwutlenku węgla przez Chiny w latach 1990–2017.

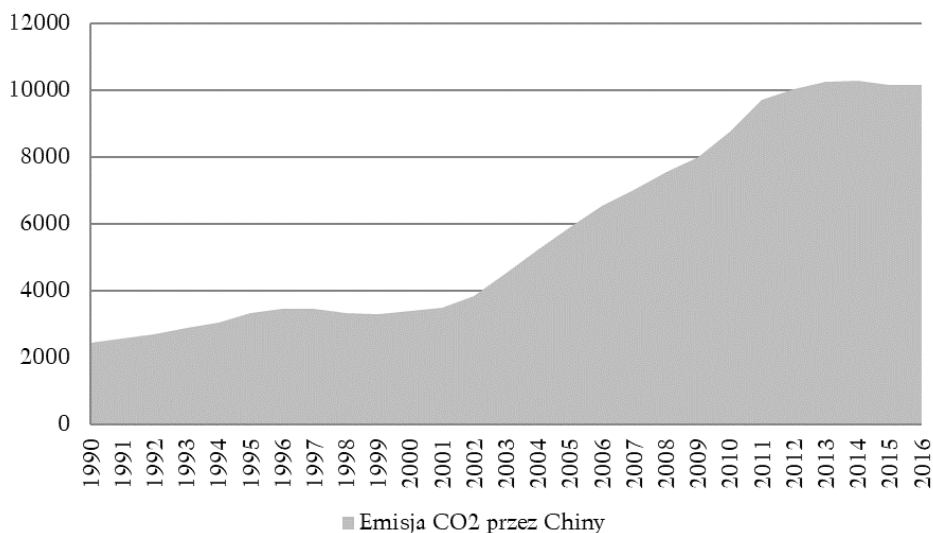
Unia Europejska jest bardzo aktywna, jeżeli chodzi o promowanie ochrony środowiska i walki ze zmianami klimatycznymi. Ponieważ Chiny są wciąż jednym z największych trucicieli, żadne globalne rozwiązanie pro-

12 B. Góralczyk, *Chińskie wyzwania energetyczne*, „Obserwator Finansowy”, 3.03.2015, www.obserwatorfinansowy.pl/forma/rotator/chinskie-wyzwania-energetyczne/ (data dostępu: 22.05.2017).

13 OECD, *Environmental Performance Review of China. Conclusions and Recommendations*, 8–9.11.2006.

14 U.S. Energy Information Administration, *China. International Energy Data and Analysis*, 14.05.2015.

blemów ekologicznych nie jest możliwe bez ich udziału. Unia Europejska starała się przez wiele lat wprowadzać do agendy spotkań dwustronnych problem godzenia rozwoju gospodarczego z dbałością o stan środowiska naturalnego, przeciwdziałania zmianom klimatu i wprowadzenia technologii przyjaznych środowisku. Przez długie lata jednak współpraca z Chinami była utrudniona przez wyraźnie mniejsze zainteresowanie tymi tematami ze strony azjatyckiego partnera.

Wykres 3. Roczna emisja CO₂ przez Chiny (w mln ton, mt)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Global Carbon Atlas (www.globalcarbonatlas.org).

Dopiero wraz ze wzrostem świadomości problemów i zagrożeń związanych ze stanem środowiska naturalnego pojawiła się przestrzeń na dwustronny dialog. Polityka ta nabrała znaczenia w latach 2003–2005, kiedy zinstytucjonalizowana została struktura współpracy, rozpoczęła się realizacja pierwszych projektów współfinansowanych przez Unię i doszło do porozumienia politycznego w kwestii walki ze zmianami klimatycznymi¹⁵.

Od tego momentu prowadzony jest intensywny dialog środowiskowy na wielu szczeblach, przyjmowane są wspólne dokumenty i deklaracje. Przykładem może być przyjęty 2 czerwca 2017 r. dokument określający

15 T. Kamiński, *op. cit.*, s. 124–125.

techniczne aspekty współpracy energetycznej pomiędzy Unią Europejską a Chińską Republiką Ludową. Obie strony zadeklarowały wymianę wiedzy w zakresie odnawialnych źródeł energii oraz efektywnego wykorzystywania zasobów energetycznych. Ma to nastąpić poprzez organizację większej liczby spotkań eksperckich, lepszą współpracę poszczególnych ministerstw i urzędów, wymianę *know-how* na polu akademickim oraz w ramach think tanków, a także poprzez dialog przedstawicieli sektora przemysłowego¹⁶.

2.2. Prawa człowieka w Chinach a Unia Europejska

Często pierwsze, co przychodzi ludziom do głowy, gdy mówimy o Chinach, to tanie rzeczy o wątpliwej jakości, raj podróbek, ryż oraz łamanie praw człowieka. Ten aspekt również nie umyka uwadze Unii Europejskiej, w której przecież prawa człowieka są niezwykle istotne. Uznaje się je za uniwersalne, a ich przestrzeganie jest bardzo skrupulatnie pilnowane. Sposób, w jaki Chiny widzą i definiują prawa człowieka, ukazuje fundamentalne różnice pomiędzy Zachodem a Państwem Środka. Różnice, których nie da się pominąć albo zlikwidować, nakładając odgórnie regulacje prawne.

Europejskie prawa człowieka odnoszą się do praw obywatelskich, politycznych, ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych. Unia Europejska nieugięcie broni uniwersalnego charakteru praw człowieka, kiedy są one kwestionowane. Do samej ich ochrony dodaje, że demokracja to jedyny system polityczny mogący realizować wszystkie prawa, które człowiek powinien mieć zagwarantowane. Promowane jest stwierdzenie, że zarówno pokój i stabilność, jak i dobrobyt czy długoterminowy rozwój nie mają prawa istnieć bez poszanowania praw człowieka oraz instytucji demokratycznych. Jest to bardzo ważne dla Unii Europejskiej i przestrzegane skrupulatnie. Prawa człowieka należą do systemu prawnego UE – są zawarte w traktatach założycielskich i wzmacniane przez Kartę praw podstawowych Unii Europejskiej z 2000 r.¹⁷ Organy unijne do obrony praw

16 *Work Plan 2017–2018 of the EU-China Roadmap on Energy Cooperation*, Brussels, 2.06.2017, www.ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/workplan_2017-2018_of_the_eu-china_roadmap_on_energy_cooperation.pdf (data dostępu: 29.04.2018).

17 *Human Rights & Democracy*, www.eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/414/human-rights-democracy_en (data dostępu: 15.05.2017).

człowieka zobligowane są prawnie. Według Traktatu z Lizbony Unia na arenie międzynarodowej powinna promować wartości takie jak wspomniana wcześniej demokracja, ale również praworządność, poszanowanie godności ludzkiej, uniwersalności praw człowieka i podstawowych jego wolności, zasady równości i solidarności, a także poszanowanie zasad Karty Narodów Zjednoczonych i prawa międzynarodowego¹⁸.

Gdy spojrzy się więc przez europejski pryzmat na Chiny, nie ma wątpliwości, że prawa człowieka są tam nagminnie łamane. Takie przykłady, jak przetrzymywanie politycznych więźniów, tortury, cenzura, represje czy nierespektowanie praw pracowniczych są dla Europejczyków nie do zaakceptowania¹⁹.

Jednakże, jeśli spojrzymy na kwestię praw człowieka oczami samych Chińczyków, to okaże się, że problem ten jest znacznie bardziej skomplikowany aniżeli można by podejrzewać. Ting Wai przeprowadził analizę chińskiej narracji dotyczącej praw człowieka, która przybliży nieco punkt widzenia strony chińskiej. Wyróżnił on sześć elementów tejże narracji:

1. Prawa człowieka to nie tylko prawa indywidualne, ale również prawa zbiorowe (kolektywne).
2. Suwerenność państwa jest nadrzędna nad prawami człowieka.
3. Prawa ekonomiczne, kulturowe i społeczne nie są mniej istotne niż prawa obywatelskie oraz polityczne.
4. Różny etap rozwoju oraz różnice kulturowe są ważne w kontekście praw człowieka.
5. Prawo do życia i prawo do rozwoju są fundamentalnymi prawami człowieka.
6. Warunki niezbędne do zrealizowania idei praw człowieka to stabilność państwa, normy prawne oraz rozwój²⁰.

Mimo że rząd chiński potwierdził uniwersalność praw człowieka, to zastrzegł, iż sposób ich postrzegania musi uwzględniać kontekst kulturowy, rozwój społeczny oraz wymaganie zachowania stabilności państwowej. Chiny nie separują się zupełnie od problematyki praw człowieka, o czym świadczyć może fakt podpisania przez nie ponad dwudziestu międzynarodowych traktatów dotyczących tego obszaru. Warto wspomnieć również o różnicach historycznych i kulturowych w postrzeganiu samej

18 *Ibidem*.

19 T. Kamiński, *op. cit.*, s. 104.

20 T. Wai, *Human Rights and the EU-China Relations*, [w:] *Europe and China. Strategic Partners or Rivals*, R. Vogt (ed.), Hong Kong 2012, s. 124–125.

roli państwa czy obowiązków, jakie posiada jednostka wobec państwa lub państwo wobec jednostki²¹.

Dwustronne stosunki Unii z Chinami rozwijały się stale do czasu wydarzeń na placu Tiananmen w 1989 r., po których zaczęto bardziej zwracać uwagę na prawa człowieka. Chiny bardzo straciły w tamtym okresie – nie tylko ekonomicznie, ale również w oczach opinii międzynarodowej²². Od tego czasu UE stara się wpływać na poprawę standardów przestrzegania praw człowieka w Chinach poprzez regularny dialog. Prawa człowieka są wspominane podczas spotkań na szczycie, a także w ramach specjalnego dialogu ds. Praw Człowieka. Ten format dialogu został ustanowiony w 1995 r. i dialog odbywa się od tego czasu regularnie – pozwala to Unii oficjalnie poruszyć tematykę dotyczącą kwestii rządów prawa, wolności słowa, wolności wyznania, zgromadzeń i stowarzyszeń, kary śmierci, zapobiegania torturom, kwestii mniejszości etnicznych, integracji społecznej, praw socjalnych, obywatelskich i politycznych²³.

Tematyka prowadzonych rozmów od lat jest w zasadzie niezmienna i dotyczy²⁴:

- kwestii ratyfikowania oraz implementacji Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych czy też Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych;
- poszanowania międzynarodowych standardów w ochronie praw osób, które skazane są na karę śmierci;
- przestrzegania praw osób uwięzionych;
- poszanowania wolności wyznania, zrzeszania się czy poszanowania kulturowej i religijnej wolności.

Ostatni dialog dotyczący praw człowieka, jakiego byliśmy świadkami, odbył się w czerwcu 2017 r. Tematy skupiały się wokół kwestii związanych bezpośrednio z konkretnymi osobami, których prawa są łamane. Podjęto temat więźniów politycznych, prawników zajmujących się prawami człowieka w Chinach, prześladowań na tle religijnym, prześladowań za manifestacje dotyczące wolności słowa czy wreszcie tybetańskich aktywistów walczących o wolność.

21 T. Kamiński, *op. cit.*, s. 104–105.

22 M. Krukowska, *Partnerstwo strategiczne UE-Chiny: doświadczenia, nowe otwarcie*, Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego „Studia i Prace” 2015, nr 4, Szkoła Główna Handlowa, s. 29–52.

23 EEAS, *China and EU*, www.eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/15394/china-and-eu_en (data dostępu: 15.05.2017).

24 EU Annual Report on Human Rights 2007, Brussels 2007.

W niektórych źródłach można przeczytać, że dialog wraz z dyplomacją publiczną ze strony UE przyczyniły się do pozytywnych wyników. Jak podkreśla strona unijna, w ostatnich latach Chiny poczyniły postęp w wielu obszarach rozwoju społecznego, m.in. poprzez poprawę sytuacji społecznej i gospodarczej milionów obywateli, zmniejszenie liczby przestępstw zagrożonych karą śmierci czy zwiększenie profesjonalizmu wymiaru sprawiedliwości²⁵.

Mimo wszystko na unijne dialogi spływa spora krytyka. Główne zarzuty, jakie są stawiane, to brak wyraźnego wpływu UE na poprawę sytuacji związanej z prawami człowieka w Chinach²⁶. Amnesty International mówi o tym, że nieuwzględnienie kwestii praw człowieka w strategicznym partnerstwie może zapędzić dialog unijno-chiński w ślepy zaułek²⁷. Philip Baker podkreśla brak konsekwencji jako główną przyczynę pojawiających się niepowodzeń w dialogu²⁸. Jak zauważa Iverna McGowan, dyrektor europejskiego biura Amnesty International, „Zamiast forum promującego praw dialog UE-Chiny na temat praw człowieka stał się tanim alibi dla przywódców UE, aby uniknąć problemów drażliwych w innych dyskusjach na wysokim szczeblu”²⁹.

Również Parlament Europejski podejmuje tę kwestię w swoim raporcie, zarzucając brak spójności unijnej polityce³⁰. Przykładem braku jednomyślnej postawy względem praw człowieka w Chinach niech będzie sytuacja z czerwca 2017 r. Unijne państwa przygotowały oświadczenie w sprawie łamania wolności słowa pod rządami przewodniczącego Xi Jinpinga. Dokument miał zostać przedłożony organowi doradczemu ONZ, tzn. Radzie Praw Człowieka. Jednak Grecja, prawdopodobnie z powodu silnych powiązań gospodarczych (Chińczycy mają np. znaczące udziały w greckich portach), odmówiła podpisania wspólnego oświadczenia, co przyczyniło się do braku jednomyślnej postawy i finalnie dokument nie trafił do Rady³¹.

25 *Ibidem*.

26 *Ibidem*.

27 A. Bounds, D. Dombey, *Brussels' China Strategy „Ignores Human Rights”*, „Financial Times”, 24.10.2006.

28 T. Kamiński, *op. cit.*, s. 112.

29 *EU: Suspend China Human Rights Dialogue*, www.hrw.org (data dostępu: 19.06.2017).

30 T. Kamiński, *op. cit.*

31 R. Emmott, A. Koutantou, *Greece blocks EU statement on China human rights at U.N.*, www.reuters.com, 18.07.2017.

Konkluzje

W obu opisanych w rozdziale obszarach współpracy perspektywy są dość niepewne i niejednoznaczne. W kwestii polityki energetycznej i środowiskowej można powiedzieć, że wraz ze wzrostem świadomości w Chinach współpraca z Unią staje się łatwiejsza, a cele obu stron zbliżają się do siebie. Dialog dwustronny dotyczący energii i kwestii środowiskowych jest częścią międzynarodowych wysiłków na rzecz powstrzymania zmian klimatycznych i efektywnego gospodarowania zasobami naturalnymi w skali globalnej. Unia podejmuje szereg działań, aby zachęcić Chiny do daleko idących zmian mających na celu zmniejszenie ilości spalanego węgla, i co za tym idzie – emisji gazów cieplarnianych. Choć chiński rząd zdaje sobie sprawę z wysokich kosztów środowiskowych opierania produkcji energii na węglu, to uniezależnienie się od tego surowca nie będzie możliwe jeszcze przez wiele lat.

W kwestii praw człowieka różnice pomiędzy stronami pozostają olbrzymie, choć Chiny małymi krokami zmieniają swoje podejście. Wygląda na to, że Unia Europejska nadal będzie współpracować z Chinami w celu promowania praw człowieka oraz zasad prawa, społeczeństwa obywatelskiego, odpowiedzialności politycznej czy zrzeszania się. Świadczy o tym wpisanie do strategicznej agendy współpracy do roku 2020 zapisów dotyczących promocji poszanowania zasady prawa oraz praw człowieka w Chinach. W dokumencie jest mowa o współpracy w zakresie praw człowieka na forach dwustronnych i wielostronnych, w zgodzie z zasadą „wzajemnego szacunku i równości”³². Oznacza to, że o ile Chińczycy zgadzają się na dialog z UE w zakresie praw człowieka, to nie powinien on mieć charakteru „oświecania” barbarzyńców przez „cywilizowanych” ludzi Zachodu. Podobnie jak w kwestii środowiska – Chiny są chętne do współpracy, ale nie chcą przyjmować narzucanych im przez Europejczyków rozwiązań.

Bibliografia

- Bounds A., Dombey D., *Brussels' China Strategy „Ignores Human Rights”*, „Financial Times”, 24.10.2006.
China to Face Coilover supply between 2011 and 2012 – industry expert, „Interfax China EnergyWeekly”, 8–14 July 2010.

32 EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation, www.europa.eu (data dostępu: 12.04.2017).

- China. International Energy data and analysis*, U.S. Energy Information Administration, 14.05.2015.
- Emmott R., Koutantou A., *Greece blocks EU statement on China human rights at U.N.*, www.reuters.com, 18.07.2017.
- EU Annual Report on Human Rights 2007*, Brussels 2007.
- EU: Suspend China Human Rights Dialogue*, www.hrw.org (data dostępu: 19.06.2017).
- EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation*, www.eeas.europa.eu/delegations/china_en/15398/EU-China%202020%20Strategic%20Agenda%20for%20Cooperation.
- European Commission, *Towards a New Asia Strategy*, 13.07.1994, COM (94) 314 Final.
- Góralczyk B., *Chińskie wyzwania energetyczne*, „Obserwator Finansowy”, 3.03.2015, www.obserwatorfinansowy.pl/forma/rotator/chinskie-wyzwania-energetyczne/.
- Human Rights & Democracy*, www.eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/414/human-rights-democracy_en.
- Human Rights Dialogue between the European Union and China*, EEAS Press Releases, 23.06.2017, www.eeas.europa.eu, Brussels.
- Joint Communication to the European Parliament and the Council. Elements for a new EU strategy on China*, Brussels 2016.
- Kamiński T., *Polityka Unii Europejskiej wobec Chin w latach 1995–2008*, Łódź 2009.
- Kamiński T., *Sypiając ze smakiem. Polityka Unii Europejskiej wobec Chin*, Łódź 2015.
- Krukowska M., *Partnerstwo strategiczne UE-Chiny: doświadczenia, nowe otwarcie*, www.kolegia.sgh.waw.pl.
- Majtenyi B., Sosa L., Timmer A., *Human Rights Concepts in EU Human Rights Dialogues*, „Report FRAME”, Work Package no. 3 – Deliverable no. 5, 23.05.2017.
- National Development and Reform Commission, *China's Medium and Long Term Energy Conservation Plan*, Beijing 2004.
- OECD, *Environmental Performance Review of China. Conclusions and Recommendations*, 8–9.11.2006.
- Shealy M., Dorian J.P., *Growing Chinese Energy Demand. Is the World in Denial?*, Center for Strategic and International Studies, 2007.
- Szczudlik J., *Relacje Chiny-Unia Europejska: perspektywy po szczycie*, 26.07.2016.
- Wai T., *Human Rights and the EU-China Relations*, [w:] *Europe and China. Strategic Partners or Rivals*, R. Vogt (eds.), Hong Kong 2012.
- Work Plan 2017–2018 of the EU-China Roadmap on Energy Cooperation*, Brussels, 2.06.2017.
- www.eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/15394/china-and-eu_en